

**Zapojení účastníků a hlavní plán
rozšíření Památníku
Koncentrační tábor Gusen**

Souhrnný přehled

Úvod

Rakouský stát koupil v letech 2021/22 několik pozemků u areálu bývalého koncentračního tábora Gusen I a v prostoru vstupu do systému štol „Bergkristall“ (Horský křišťál), vybudovaného vězni v obci St. Georgen an der Gusen. Na těchto pozemcích se nacházejí dvě bývalé budovy SS, drtič štěrku a části bývalého nástupního prostoru, tzv. „apelplacu“. Dále získal pozemek v prostoru vstupu do systému štol „Horský křišťál“ v obci St. Georgen an der Gusen. Všechny nové pozemky mají být v několika příštích letech upraveny jako pietní místa, propojeny s památkem Memorial de Gusen a jejich režim bude sladěn se stávajícími opatřeními památkové péče. Památník tak bude významně rozšířen.

Předpokládá se, že do přípravy a realizace projektu budou od začátku v co nejširší míře zapojeny všechny skupiny zájemců a zainteresovaných osob, a proto byl zahájen proces zapojení potenciálních účastníků k vypracování hlavního plánu včetně návrhu úpravy areálu a jeho funkcí. Po provedení zadávacího řízení podle rakouského zákona o veřejných zakázkách (přímé zadání) bylo realizací tohoto procesu pověřeno pracovní sdružení art:phalanx Kommunikationsagentur GmbH a heri&salli Architektur ZT GmbH. Společnost art:phalanx přitom odpovídá za proces zapojení účastníků, zatímco úkolem sdružení architektů heri&salli je vypracování hlavního plánu na základě výsledků získaných v úvodní fázi přípravy projektu. Po rozsáhlém shromažďování výchozích údajů a poznatků zahájily pověřené firmy v srpnu 2022 vlastní práci s dotčenými subjekty. Koncem roku 2022 byla ukončena Fáze 1 (fáze analýzy). V první polovině roku 2023 následovala Fáze 2 (fáze upřesnění), která navazuje na předchozí fázi, a souběžně s tím byly shromážděné poznatky zapracovány do hlavního plánu.

Výsledkem celého procesu je zpracovaný hlavní plán, který představuje fundované a jednoznačné doporučení, vycházející ze společně vypracovaných výsledků procesu zapojení účastníků. Tento hlavní plán je základem pro vypsání soutěží na návrh a realizaci projektů a pro práci politických subjektů, které budou přijímat rozhodnutí o přeměně památníku koncentračního tábora v pietní místo evropského významu, které umožní důstojně uctít památku obětí koncentračního tábora Gusen. Následující stručné shrnutí podává přehled o procesu zapojení účastníků a o podstatných zásadách a strategiích hlavního plánu.

Proces zapojení účastníků

Je žádoucí zajistit, aby všechny zainteresované subjekty byly do zamýšleného procesu zapojeny v celém jeho průběhu bezprostředně, transparentním způsobem a na základě partnerského přístupu, a proto byly navrhované metody adaptovány podle charakteristických znaků jednotlivých skupin zájemců a fáze projektu (fáze analýzy a fáze upřesnění) byly přiměřeně nastaveny. Přitom byly vypracovány níže uvedené formáty zapojení účastníků, které byly aplikovány v období od srpna roku 2022 do června 2023:

Fáze 1 (fáze analýzy)

- 13 řízených interview s dosud žijícími vězni koncentračního tábora Gusen a s jednotlivci v reprezentativní funkci
- 3 celodenní workshopy pro zainteresované subjekty za účasti Mauthausenského mezinárodního výboru (Comité International de Mauthausen) a jeho národních zastoupení, národních vzpomínkových iniciativ a subjektů hájících zájmy skupin obětí a také členů diplomatických zastoupení
- 1 celodenní workshop s účastníky z řad obyvatel obcí St. Georgen a Langenstein
- 3 informační akce s účastníky z bezprostředního okolí areálu a zájemci z řad obyvatel obcí St. Georgen a Langenstein

Fáze 2 (fáze upřesnění)

- 4 půldenní workshopy pro zainteresované subjekty, zaměřené na hlavní témata, za účasti Mauthausenského mezinárodního výboru a jeho národních zastoupení, národních vzpomínkových iniciativ a subjektů hájících zájmy skupin obětí, členů diplomatických zastoupení a účastníků z řad obyvatel obcí St. Georgen a Langenstein
- 1 celodenní workshop v rámci projektu dvoudenního setkání, kterého se zúčastní 20 žáků škol z Francie, Rakouska, Polska a České republiky
- kvantitativní dotazníkové šetření pro všechny domácnosti v obcích Langenstein a St. Georgen an der Gusen
- kvantitativní dotazníkové šetření pro zahraniční a nadregionální zájmové skupiny a grémia
- diskuse s pěti zahraničními odborníky v oboru současných dějin, pedagogiky, kultury vzpomínkových akcí a pietních míst

→ Shrnutí výsledků, které vyplynuly z těchto akcí, je obsaženo v závěrečné zprávě (od s. 16). Detailní vyhodnocení shromážděných dat lze nalézt v dokumentech Vyhodnocení dat z Fáze 1 a Vyhodnocení dat z Fáze 2.

V rámci zapojení účastníků byly vedle vymezení obsahového zaměření rozšířeného Památníku Koncentrační tábor Gusen vedeny rozsáhlé diskuse o různých funkcích areálu jakožto pietního místa, místa vzdělávání a setkávání a byly shromažďovány příslušné návrhy a podněty. Přitom se přihlíželo k různým formám připomínání minulosti a k reprezentaci různých národností a skupin obětí. V průběhu dialogu s účastníky kromě toho byla vypracována kritéria pro úpravu areálu a posouzeny individuální parametry pozemků, což vyústilo v konkrétní návrhy na plánování infrastruktury a koncepce mobility. Přitom se od samého začátku ozřejmily patrné relevance a v dalším průběhu se v podstatných rozhodnutích o dalším zaměření podařilo dosáhnout širokého konsensu ohledně funkcí, umístění a kvality. Velká část předložených podnětů byla přímo zapracována do hlavního plánu.

Hlavní plán

Hlavní plán definuje věcné a funkční podmínky pro jednu nebo více soutěží na úpravu nových pozemků vlastněných rakouským státem (zastoupeným Rakouskou správou historických budov – Burghauptmannschaft Österreich) v obcích Langenstein a St. Georgen a dále pozemku v majetku obce St. Georgen, který k nim přibyl v průběhu procesu. Celkem se jedná o pozemky o rozloze 67 741 m².

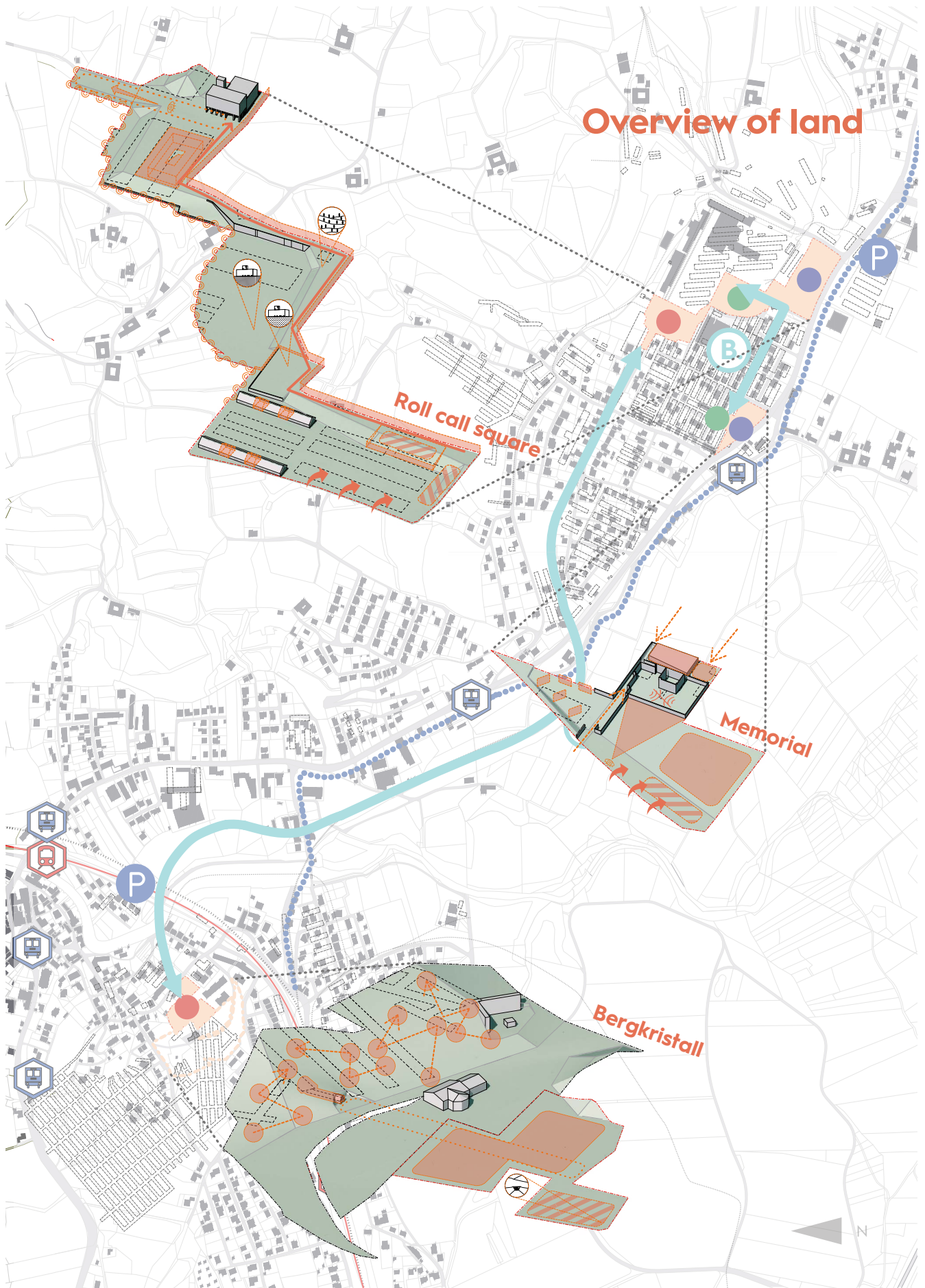
Na hlavní plán lze nahlížet jako na přímý výsledek analýzy skutečné situace a poznatků získaných během procesu zapojení účastníků. To umožnilo vypracovat hlavní plán, který vychází ze společně vypracovaných výsledků, a proto je široce akceptován.

Jako nástroj pro vypracování urbanistických strategií a metod stanoví hlavní plán různé parametry pro rozšiřovaný areál. Tyto parametry určují jednak proudy návštěvníků procházejících areálem, místa pobytu různých skupin, místa, kde budou poskytovány informace, a jednak možnosti stavebních úprav, zásahů do krajiny nebo zřizování infrastruktury. Informace v hlavním plánu lze zhruba rozdělit do těchto kategorií:

- vymezení zón
- zřízení infrastruktury a dostupnost
- stavební činnost a úpravy
- krajinotvorba
- funkční rozvržení
- studie kubatur a ploch

→ Úplný hlavní plán včetně půdorysů se nachází v závěrečné zprávě (od s. 34).

Na následujících stranách jsou popsány základní zásady a strategie hlavního plánu.

Obr. 1: Přehledný plán pozemků

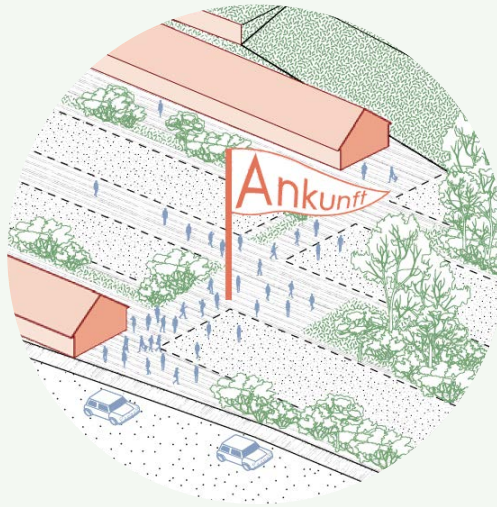
Zásady

Všeobecné

Strategie

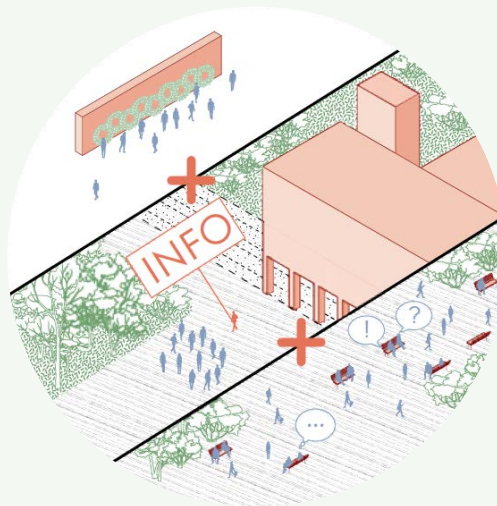
Všeobecné

- 1 Je nutno vytvořit zřetelné a dobře patrné **řešení příjezdu**, platné pro všechny pozemky (v areálu Památník Koncentrační tábor Gusen). Měla by nicméně existovat možnost navštívit jednotlivé pozemky samostatně.

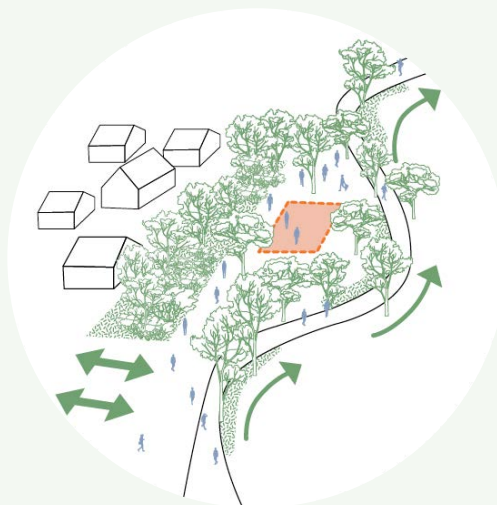
- 1 V hlavním plánu je definována **nadřazená příjezdová zóna** mezi bývalými budovami SS a bývalou okrasnou zahradou u **nástupní plochy na pozemku**. **Na všech pozemcích** však budou k dispozici nabídky **informačních a vzdělávacích materiálů**.

- 2 Klíčové slovo je **respekt**: respekt vůči všem **pietním akcím / akcím pro návštěvníky a shromážděním**, které se konají v areálu. Cílem je zajišťovat osvětu, vytvářet přidanou hodnotu a kvalitu pro návštěvníky Památníku a také pro místní obyvatele.

- 2 Respekt při současném pobytu osob s různými zájmy v areálu bude zajištěn tak, že budou definovány jednak **komunikační zóny** zaměřené na setkávání skupin, diskuse a vzdělávání, ale také **kontemplační prostory** soukromějšího charakteru pro individuální pobyt a **veřejná místa pro setkávání**. Zóny veřejného charakteru budou umožňovat setkání různých cílových skupin a poznávání perspektiv „těch druhých“.

- 3 Zřizování **zelených ploch** jako příspěvek k **ekologické resilienci**, jako **přidaná hodnota** pro návštěvníky, místní obyvatele a osoby žijící v bezprostředním sousedství areálu.

- 3 Porosty dřevin, například stromořadí, křoviny apod. mohou fungovat jako **nárazníkové zóny** mezi Památníkem a sídlištěm, resp. komerčně využívanými plochami, dále mohou usnadňovat orientaci a pohyb v areálu a zvýšit **kvalitu pobytu**.

Obr. 2: Zásady a strategie všeobecné

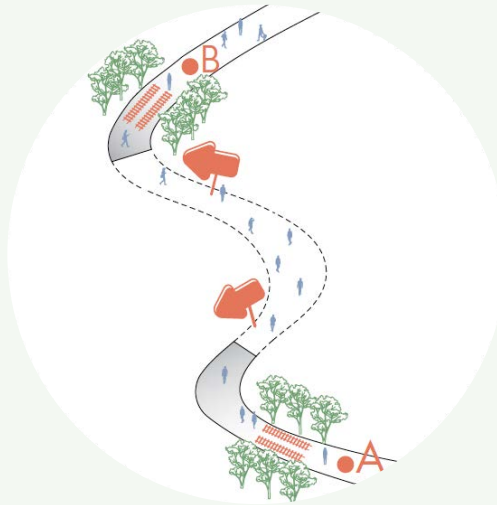
Zásady

Všeobecné

Strategie

Všeobecné

- 4 Je žádoucí, aby byla zřejmá **jedinečnost a „vizuální provázání“** areálů na základě funkčních a historických souvislostí. Klíčový pojem: Sémantické vazby.

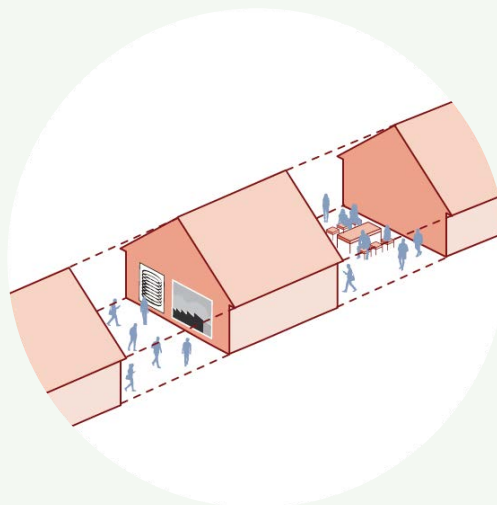
- 4 V prostoru, kde původně vedla **lanovka**, se navrhuje vytvořit spojení mezi pozemkem **„nástupní prostor“/drtič štěrku** a pozemkem **„Horský křišťál“**. Rovněž lze uvažovat o jiných spojeních mezi pozemky, například **táborová zeď** (pozemek „Památník“ – pozemek „Nástupní prostor“).

- 5 Doporučuje se připomenutí **historické**, resp. využití **současné** situace, pokud jde o hladinu hluku.

- 5 Pro několik lokalit v areálu byl během existence tábora typický **trvalý hluk**. Některá z těchto míst se dnes nacházejí v bezprostřední blízkosti průmyslových a podnikatelských zón. Doporučujeme **využít** tuto okolnost při vytváření **budoucích funkčních zón**.

- 6 Je třeba uvažovat o **integraci** dochovaných bývalých **budov SS** a o dalším využívání **návštěvnického centra** (pozemek „Memoriál de Gusen“) a **Domu vzpomínek**.

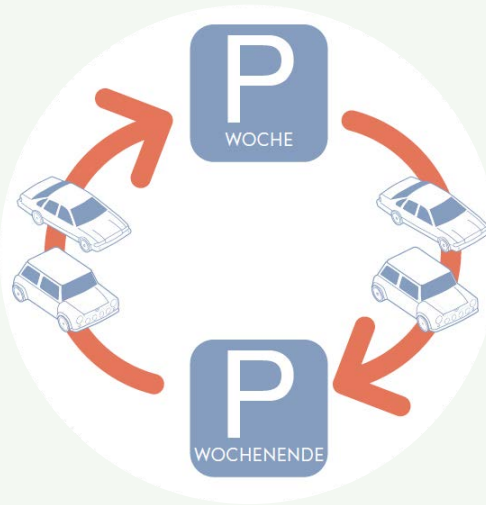

- 6 Existující budovy je vhodné využít pro **prezentace, výstavy a vzdělávací akce**. Přitom je třeba navázat na dosavadní aktivity a dále je prohloubit.

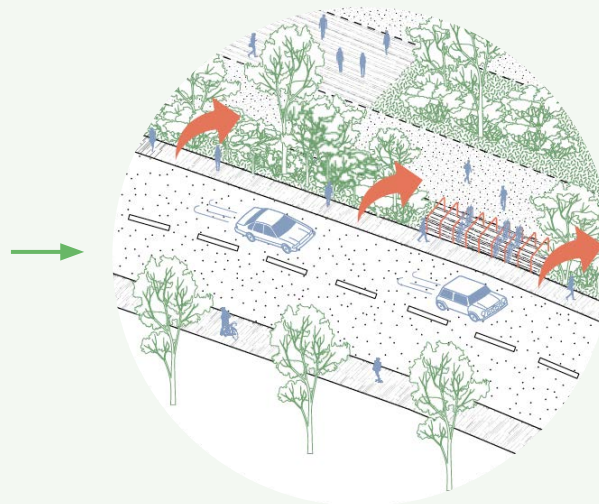
Obr. 3: Zásady a strategie všeobecné

Zásady Všeobecné

- 7 Je třeba vytvořit **inovativní koncepci** mobility včetně využití dalších synergií mezi obcemi. Opatření by měla pozitivně ovlivnit běžný pohyb obyvatel okolních sídel a rovněž pohyb návštěvníků.

- 8 Pro části areálu, které sousedí s ulicí **Georgestraße**, budou definovány přechodové zóny.

- 7 Na každém pozemku budou vytvořeny tzv. „**mobility points**“. Na nich bude k dispozici určitý **minimální počet parkovacích míst pro zaměstnance, bezbariérová parkovací stání, parkovací místa pro elektromobily** a nutný počet parkovacích míst pro návštěvníky. Kromě toho budou vyhledávány **synergie uvnitř obcí**.

- 8 V oblasti **přechodových zón** je v kombinaci s novou koncepcí mobility třeba vytvořit inovativní koncepci – jednak ve vztahu k **působení navenek** (jak bude lokalita vypadat/jaký dojem vyvolá?) a také k dopravě v její blízkosti (jak lze získat **rezervní kapacitu?**).

Obr. 4: Zásady a strategie všeobecné

Další doporučení

→ Viz **podrobnější informace** v závěrečné zprávě na s. 65

Hlavní plán se soustřeďuje na tři pozemky ve vlastnictví rakouského státu (nástupní prostor, Memorial de Gusen a Horský křížstál) a pozemek ve vlastnictví obce St. Georgen, který přibyl během procesu. Kromě toho byla v průběhu procesu zapojení účastníků nastolena další témata, která nebylo možné promítnout do hlavního plánu:

- Budoucí rozšíření ve vstupní budově („Jourhaus“) a vězeňské budově
- Nabídky ubytování v regionu
- Koncepce dopravy ve dnech s nadprůměrnou intenzitou dopravy
- Přejmenování pietního místa
- Začlenění dalších bývalých koncentračních táborů

Souhrnný hrubý odhad nákladů*

Hlavní plán je základem hrubého odhadu nákladů* a obsahuje níže uvedené položky:

Úprava terénu a prezentace archeologických nálezů

V současné době se nové pozemky převážně skládají z ploch pokrytých lesy a loukami, resp. z neobdělávané půdy. Tyto venkovní prostory je třeba upravit podle jednotných zásad tak, aby pohyb po nich byl bezpečný. Musí vzniknout přechodné zóny vůči okolním sídlům, resp. zóny využívané k podnikání, včetně potřebného odclonění. Je nutno vybudovat systémy komunikací pro návštěvníky. Rovněž je třeba zajistit konzervaci stávajících archeologických nálezů z tábora a vhodným způsobem je zpřístupnit návštěvníkům. Tato část projektu pokrývá převážnou část nově upravovaného areálu a zahrnuje všechny pozemky. Na tuto položku je plánován rozpočet ve výši 19,2 mil. €.

Sanace a zabezpečení historického stavebního fondu a úpravy ze strany uživatele

Na získaných pozemcích se nacházejí dvě plně zachované bývalé budovy SS a betonový zásobník bývalého drtiče šterku. Budovy SS mají být rekonstruovány tak, aby se v nich budoucnosti mohly nacházet výstavní prostory, seminární místnosti a administrativní část Památníku. Drtič šterku je nutno zabezpečit a zakonzervovat, výhledově by pak měl být částečně zpřístupněn pro návštěvníky. Na předpokládané náklady na opravy a adaptaci se plánuje částka 13,2 mil. €.

Stavba nových objektů

Součástí hlavního plánu je vedle úprav stávajících budov také návrh na vybudování dvou nových staveb. Má vzniknout nová vstupní budova s nezbytnou (návštěvnickou) infrastrukturou a dále místo pro depozitář muzea a pro gastronomická zařízení. Druhá nová budova má poskytnout potřebné prostředí pro individuální pietní akty („Místnost ticha“). Na realizaci nových staveb bude vyčleněna částka 9,1 mil. €.

Výstavy, digitální vizualizace, nabídka osvětových akcí a umělecké aktivity

Upravené venkovní plochy a renovované, resp. nově vybudované stavby vyžadují odbornou péči, která zajistí, aby lokalita byla „čitelná“ pro budoucí návštěvníky, a poskytne jim potřebné informace. Za tímto účelem budou uvnitř budov a na venkovních plochách instalovány různé výstavy a informační systémy pro všechny areály. Zvýšené pozornosti se dostane využití digitálních nástrojů. Počítá se také s různými uměleckými aktivitami, jejichž cílem bude především ozřejmit sémantické souvislosti mezi jednotlivými areály. Náklady na projektování a realizaci odborné péče o areál mají činit 6,9 mil. €.

Technická infrastruktura, vybavenost a komunikace

Na základě závazné smlouvy bude vybudována oddělovací zóna, jejíž řešení bude odpovídat charakteru památníku. Nově vytvořená obslužná komunikace bude propojovat jednotlivé pozemky pro potřeby interní obsluhy. Na příjezdových plochách se budou nacházet „mobility points“, které budou zajišťovat základní dopravně technické napojení. Na všech pozemcích rovněž mají být k dispozici zastíněná místa a místa pro odpočinek. Na tato opatření počítá rozpočet s částkou 6 mil. €.

Zpřístupnění systému štol Horský křišťál

V procesu zapojení účastníků byl zřetelně formulován požadavek na lepší přístup k systému štol Horský křišťál. Hlavní plán proto předpokládá, že menší část stoly ve vstupním prostoru bude trvale otevřená. Za tímto účelem je nejprve zapotřebí posoudit rámcově bezpečnostně technické a právní podmínky a možnosti. V případě realizace záměru však bude nezbytné realizovat řadu stavebních a technických opatření, například instalovat oddělovací čelní skleněnou přepážku nebo větrací systém, na což bude vyčleněno 2,8 mil. €.

Stavební adaptace stávající návštěvnické infrastruktury a zařízení interiéru

V obcích Gusen a St. Georgen už existuje základní infrastruktura památníku. V obci Gusen se nachází návštěvnické centrum se stálou expozicí, v obci St. Georgen Dům vzpomínek využívaný sdružením Bewusstseinsregion. Tato infrastruktura, na kterou je naplánováno 1,5 mil. €, má být začleněna do budoucího rozšířeného památníku a bude za tímto účelem upravena a rozšířena.

Další náklady projektu

Na realizaci celého projektu, zahrnující veřejnou zakázku v rámci EU, vypracování architektonického řešení a provedení úprav areálu Památník Koncentrační tábor Gusen, jsou na projektové období 8 let plánovány osobní a věcné náklady ve výši 6,7 mil. €.

Z hrubého odhadu nákladů s přihlédnutím k výše popsaným realizačním opatřením vyplývá předpokládaný rámcový rozpočet v celkové výši přibližně 65 miliónů euro, rozvržený na projektové období 8 let.

**podle ÖNORM B1801*

Výhled a plánovaná realizační opatření

Realizační plán na rozšíření Památníku Koncentrační tábor Gusen byl vypracován s předpokladem, že projekt obdrží ještě v roce 2023 příslib financování. Plán předpokládá, že se uskuteční soutěž na provedení architektonických výkonů a výkonů souvisejících s územním plánováním.

Souběžně se budou v rámci výzkumných projektů a rešeršní činnosti vytvářet základy pro obsahové a organizační řešení výstav a vzdělávacích aktivit včetně nabídky digitálních nástrojů. Předpokládá se, že realizační kroky vycházející z výsledků soutěže budou zahájeny začátkem roku 2026.

Předpokládaný časový harmonogram počítá s tím, že částečný provoz začne po převzetí areálu v roce 2024. Od tohoto data budou pozemky přístupné pro organizované skupiny návštěvníků s doprovodem. Po dokončení venkovních zařízení, pravděpodobně počínaje rokem 2029, mohou být venkovní prostory v areálu přístupné i pro individuální návštěvníky. S plným provozem nově rekonstruovaného Památníku Koncentrační tábor Gusen se počítá od dokončení výstavních expozic v roce 2031.

Project team

Mauthausen Memorial

Aleksandra Božić
Christian Dürr
Barbara Glück
Bernhard Mühleder
Julius Sevcik
Valerie Seufert
Robert Vorberg
Jochen Wollner

Burghauptmannschaft Österreich

Claudia Paul
Lorenz Tributsch

Participation process – art:phalanx

Klara Fritz
Clara Gallistl
Clemens Kopetzky
Marlene Maier

Master plan – heri&salli

Rumena Trendafilova
Heribert Wolfmayr

Imprint

Mauthausen Memorial
Erinnerungsstraße 1, 4310 Mauthausen, Austria
www.mauthausen-memorial.org
www.gusen-memorial.org

art: phalanx Agentur für Kultur und Urbanität
Neubaugasse 25/1/11, 1070 Vienna, Austria
www.artphalanx.at

heri&salli Architektur ZT GmbH
Schottenfeldgasse 63/5, 1070 Vienna, Austria
www.heriundsalli.com

With the collaboration of:
Burghauptmannschaft Österreich
Hofburg, Schweizerhof, 1010 Vienna, Austria
www.burghauptmannschaft.at

Plan representations by: heri&salli, Figures by: art:phalanx,
Mauthausen Memorial / Bernhard Mühleder, Julius Sevcik

Funding: The participation process was financed by the Federal
Ministry of the Interior in accordance with section 4 (3) of the GStG.

© Mauthausen Memorial, art:phalanx, heri&salli, 2023.
All rights reserved.